

Date: 21st May-2025

**TANQIDIY PSIXOLOGIYA DOIRASIDA MUSTAMLAKACHILIK MEROSI,
MADANIY ASORATLAR VA G'ARB MARKAZCHILIK MUAMMOLARI
TAHLILI**

Ikromova Sitora Akbarovna
Osiyo xalqaro universiteti dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tanqidiy psixologiya doirasida mustamlakachilik merosi, madaniy asoratlar va G'arb markazchilik muammolari tahlil qilinadi. Postkolonial psixologiya inson ongini tarixiy, madaniy va siyosiy kontekstda tahlil qilgan holda, psixologik nazariyalar va amaliyotlarning mustamlakachilik g'oyalari bilan qanday shakllanganini ochib beradi. G'arb markazchilik — ya'ni inson ruhiyatini faqat G'arb tajribasi asosida umumlashtirish — rivojlanayotgan mamlakatlar aholisining madaniy xususiyatlarini e'tiborsiz qoldiradi. Ushbu maqola postkolonial olimlar, xususan, Frantz Fanon, Ashis Nandy, Linda Tuhiwai Smith, Homi Bhabha qarashlari asosida tanqidiy psixologiyani madaniy emansipatsiya va psixik mustaqillikdagi roli haqida bahs yuritadi.

Kalit so'zlar: tanqidiy psixologiya, postkolonial psixologiya, mustamlakachilik, G'arb markazchilik, madaniy asorat, emansipatsiya, Frantz Fanon, madaniy ong, subyektivlik

Kirish

Tarix davomida mustamlakachilik jarayoni nafaqat siyosiy va iqtisodiy mustaqillikni chekladi, balki butun bir xalqlarning madaniy ongini, identitetini, o'zligini ham o'zga tusga soldi. Mustamlakachilik shunchaki hududiy yoki moliyaviy ustunlik emas, balki ong ustidan nazorat o'rnatish vositasi ham bo'lgan. Psixologiya — inson ruhiyatini o'rganadigan fan — bu nazoratning eng chuqur darajasini ifoda etadi. Mustamlakachilik G'arb psixologik nazariyalarini "universal" deb tanitib, boshqa madaniyat va xalqlarning ruhiy holatlarini nomaqbul yoki rivojlanmagan deb ta'rifladi.

Tanqidiy psixologiya ushbu holatga qarshi chiqib, psixologiyani ijtimoiy adolat, madaniy hurmat va tarixiy haqiqat doirasida qayta baholashga intiladi. Ayniqsa, postkolonial psixologiya — bu mustamlaka merosini ruhiy tahlil qilish, psixologik g'arb markazchilikni fosh etish va emansipatsiya jarayonida psixologik bilimlarni qayta qurishga qaratilgan yondashuvdir. Bu maqolada tanqidiy psixologiyani mustamlakachilikdan keyingi ruhiy holatni qanday tahlil qilishi, G'arb normativlarining qanday tanqid qilinishi va bu jarayonda o'zlikni tiklash qanday amalga oshirilishi muhokama qilinadi.

Asosiy qism

G'arb psixologiyasi tarixan o'zini universal ilm sifatida ko'rsatgan. Freud, Skinner, Piaget, Erikson singari mutafakkirlarning nazariyalari dunyo miqyosida tatbiq qilingan, biroq ularning barchasi G'arb jamiyati, individualistik qadriyatlar va modernistik tushunchalar asosida yaratilgan edi. Bu nazariyalar rivojlanayotgan mamlakatlarga,

Date: 21st May-2025

ayniqsa sobiq mustamlaka xalqlariga moslashtirilmasdan tatbiq etildi, natijada ularning ruhiy ehtiyojlari, tarixiy travmalari va madaniy qadriyatlari e'tibordan chetda qoldi.

Postkolonial psixologiya bu holatni "epistemik zo'ravonlik" deb ataydi — ya'ni G'arb bilim tizimlari boshqa xalqlarning bilim, tajriba va hissiyotlarini befoyda yoki noto'g'ri deb talqin qiladi. Ashis Nandy yozganidek, mustamlaka jarayoni insonni avval iqtisodiy, keyin esa ruhiy jihatdan asoratga soladi. Bu ruhiy asorat — mustamlakachining madaniyatini ustun, o'z madaniyatini esa "rivojlanmagan" deb qabul qilish — postkolonial jamiyatlarda hali-hanuz mavjud.

Frantz Fanon, postkolonial psixologiyaning eng taniqli vakili, o'zining "Black Skin, White Masks" va "The Wretched of the Earth" asarlarida mustamlakachilikning psixik oqibatlarini tahlil qiladi. Unga ko'ra, mustamlaka xalqining vakillari o'zlarini G'arb me'yorlariga moslashtirish uchun "ruhiy niqob" taqishga majbur bo'ladi. Bu esa o'z-o'zini inkor etish, ichki ziddiyat, identitet inqirozi, tajovuz va ruhiy tushkunlikka olib keladi. Mustamlakachilik subyektlarni "psixologik ikkiyuzlamachilik" holatiga olib keladi: ular o'zlikdan uziladi, ammo boshqa madaniyatga ham to'liq qo'shila olmaydi. Homi Bhabha bu holatni "madaniy gibridlik" deb ta'riflaydi: sobiq mustamlakalar aholisi ikkita madaniyat orasida "oraliq joy"da (third space) yashaydi. Bu oraliq joy har doim ziddiyatli bo'lib, unda o'zlikni shakllantirish uchun yangi madaniy ifodalar, yangi psixologik tajribalar yuzaga keladi. Biroq G'arb markazchilik bu murakkab holatlarni tan olmaydi; aksincha, ularni normadan og'ish sifatida talqin qiladi.

Tanqidiy psixologiyada bu tanqidlar jamiyatlararo tenglik, madaniy inklyuzivlik va emansipatsiya prinsiplariga asoslangan yangi psixologik yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Masalan, Linda Tuhiwai Smith "Decolonizing Methodologies" asarida ilmiy metodologiyalarni postkolonial nuqtai nazardan qayta ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi. Unga ko'ra, psixologik tadqiqotlar mahalliy xalqlarning qadriyatlari, til, dunyoqarash va tarixiy konteksti asosida tashkil etilishi lozim. Bugungi kunda Afrika, Osiyo, Lotin Amerikasi va Okeaniyada mustamlakachilikdan qutulgan xalqlar o'z psixologik tizimlarini qayta qurishga harakat qilmoqda. Bu jarayonda psixologlar endilikda o'z xalqining ruhiy merosini, og'zaki an'alarini, diniy e'tiqodlarini, tarixiy xotirasini tahlil qilishga alohida e'tibor qaratmoqda. Tanqidiy psixologiya bu harakatlarni nazariy jihatdan asoslaydi va postkolonial psixologik tilda ifodalaydi.

Shuningdek, G'arb markazchilikdan voz kechish — bu shunchaki G'arbni tanqid qilish emas, balki bilimga, inson tajribasiga va psixologiyaga global nuqtai nazardan qarashni anglatadi. Madaniyatlararo psixologiya bu borada muhim rol o'ynaydi: u turli xalqlarning turlicha ruhiy tajribalarini qabul qilish, taqqoslash va tushunishga asoslanadi. Ammo bu yondashuvlar ham faqat G'arb akademiasining iznida emas, balki mustaqil xalq psixologiyasi doirasida shakllanishi lozim. Tanqidiy psixologiya ijtimoiy adolat, kuch muvozanati, madaniy asoratlar va tarixiy kontekstlarni psixologik bilimning asosiy tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqadi. Ushbu maqolada tahlil etilganidek, mustamlakachilik merosi, G'arb markazchilik va u bilan bog'liq psixologik paradigmalarning ustunligi ko'p hollarda

Date: 21st May-2025

jahonning qolgan qismida mavjud bo'lgan muqobil bilimlar va madaniy-tarixiy tajribalarni chetlab o'tadi yoki kamsitadi.

Tanqidiy psixologiya shuni ta'kidlaydiki, G'arb psixologiyasi ko'pincha o'zini **universal ilm** deb taqdim etsa-da, u aslida **madaniy jihatdan cheklangan** va **ideologik yuklangan**. G'arbda ishlab chiqilgan testlar, diagnostik mezonlar, terapevtik yondashuvlar va shaxs rivojlanishi modellari — bularning barchasi aynan G'arb sivilizatsiyasining qadriyatlari, ijtimoiy tuzumi va tarixiy sharoitlariga mos keladi. Biroq ushbu yondashuvlar sobiq mustamlaka hududlarida, ayniqsa Afrikada, Osiyoda yoki Lotin Amerikasida, mahalliy madaniyat va tarixdan uzilgan holda qo'llanilgani — **psixologik neokolonializm** shaklini olgan.

Masalan, mustamlakachilik siyosati davomida mahalliy xalqlar o'z madaniy qadriyatlaridan, tillaridan va ijtimoiy tuzilmalaridan ajratilgan. Bu jarayon odamlarning o'z-o'zini anglashiga, o'zligini his qilishiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatgan. Mustamlakachilik psixologik izlari hozirgi kungacha postkolonial jamiyatlarda **past o'ziga baho, madaniy ichki qarama-qarshilik, o'zlik inqirozi** kabi shakllarda namoyon bo'lib kelmoqda. Shuningdek, G'arb markazchiligi tufayli boshqa madaniy va mahalliy bilimlar tizimi — masalan, xalq tabobati, ruhshunoslik, diniy-axloqiy tajribalar — “ilmiy bo'lmagan” deb rad etilgan. Bunday yondashuv, o'z navbatida, bilimlarni g'oyaviy jihatdan hierarxiyalashtiradi va **epistemik zo'ravonlik** (bilim ustidan hukmronlik) muammosini keltirib chiqaradi. Tanqidiy psixologiya ushbu yondashuvni inkor qiladi va bilimlarning ko'pligini, ularning kontekstual va madaniy ildizlarini tan olishga chaqiradi.

Muhokama jarayonida shuni alohida qayd etish lozimki, tanqidiy psixologiya nafaqat mavjud psixologik tizimlarga qarshi chiqadi, balki **emansipator** (ozodlikni targ'ib qiluvchi), **mahalliy kontekstga mos** alternativ yondashuvlarni taklif qiladi. Masalan, Janubiy Amerikada Paulo Freyre ta'limning ozodlovchi modelini ishlab chiqqan bo'lsa, Afrikada Frants Fanon mustamlakachilikning psixologik oqibatlarini tahlil qilgan va ruhiy mustaqillikka chaqirgan. Shunday qilib, tanqidiy psixologiya doirasida olib borilgan tahlillar psixologiyaning siyosiy, tarixiy va madaniy bog'liqligini ochib beradi. Bu esa bizni psixologik tadqiqot va amaliyotlarda ko'proq **inklyuzivlikka, mahalliy ovozlarni tinglashga, va kontekstual yondashuvlarga** ehtiyoj borligini tan olishga yetaklaydi.

Xulosa

Tanqidiy psixologiya postkolonial kontekstda inson ruhiyatiga, identitetiga va psixologik salomatligiga yangicha nigoh bilan qarashga yo'l ochadi. Mustamlakachilik nafaqat jismoniy hududlarni, balki ruhiy makonlarni ham ishg'ol qilgan; bu asoratni davolash uchun psixologiya ham o'zini qayta ko'rib chiqishi zarur. G'arb markazchilikni tanqid qilish — bu faqat G'arbga qarshi chiqish emas, balki o'z tajribamizni, o'zligimizni va o'z ilmiy pozitsiyamizni tiklash jarayonidir.

Postkolonial psixologiya orqali biz mustamlaka merosini tan olish, madaniy emansipatsiyani yo'lga qo'yish va psixik ozodlik sari intilish imkoniga egamiz. Bu yo'l, albatta, murakkab, lekin u o'zligimizni o'z qo'limiz bilan tiklash yo'li bo'lib, shaxsiy va ijtimoiy psixologiyaning chin ma'nodagi qayta uyg'onishidir.

Date: 21st May-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jalolov, T. S. (2024). SPSS DASTURI FOYDALANISHDA PSIXOLOGIK MA'LUMOTLARNI TAHLILI. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(4), 463-469.
2. Jalolov, T. S. (2023). SPSS YOKI IJTIMOY FANLAR UCHUN STATISTIK PAKET BILAN PSIXOLOGIK MA'LUMOTLARNI QAYTA ISHLASH. Journal of Universal Science Research, 1(12), 207-215.
3. Jalolov, T. S. (2024). SPSS S DASTURIDAN PSIXOLOGIK MA'LUMOTLARNI TAHLILIDA FOYDALANISH. MASTERS, 2(8), 8-14.
4. Ravshanovich, A. O. HISSIY ZO 'RIQISHLAR VA OBSESSIYALARDAN XALOS BO 'LISH USULLARI VA TAVSIYALAR. ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 10-ҚИСМ, 87.
5. Ravshanovich, A. O. (2024). O 'RTA OSIYO MUTAFAKKIRLARINING TIBBIYOT VA PSIXOLOGIYA SOHASIDAGI NAZARIYALARI. *SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH*, 3(28), 85-91.
6. Sattorovich, E. Z. (2024). O 'SMIRLARDA SUITSIDIAL HOLATLARNI KELITIRIB CHIQRUVCHI IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLAR. *PEDAGOG*, 7(5), 31-37.
7. Sattorovich, E. Z. (2024). SUD PSIXOLOGIK EKSPERTIZASI TARIXI RIVOJLANISH JARAYONI BOSQICHLARI. *PEDAGOG*, 7(4), 306-313.
8. Hikmatovna, M. N. (2023). Tarbiyaning Maqsad Va Vazifalari. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 386-388.
9. Mahmudova, N. H. (2023). Influence of family environment on personal socialization. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 440-446.
10. Nigora Hikmatovna Mahmudova. (2023). BASIC TASKS OF TEACHING THE SCIENCE OF "EDUCATION" IN PRIMARY GRADES. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(10), 447-452.
11. Hikmatovna, M. N. (2024). Shaxs kamoloti ijtimoiy-biologik hodisa, pedagogik jarayon obyekti va subyekti sifatida. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 31-43.
12. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).
13. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.
14. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. *Вестник науки и образования*, (15-3 (118)), 40-42.
15. Бурхонова, Ш. И., Негмаджанов, Б. Б., Раббимова, Г. Т., & Валиев, Ш. Н. (2020). Сравнительная оценка некоторых результатов операций с применением

Date: 21st May-2025

нижнесрединного разреза и доступа по Joel-Cohen в неотложной акушерской практике. Достижения науки и образования, (3 (57)), 79-83.

16. Валиев, Ш. Н., & Негмаджанов, Б. Б. СЛУЧАЙ ПОСЛЕОПЕРАЦИОННОГО МОЛНИЕНОСНОГО СЕПТИЧЕСКОГО ШОКА, ВЫЗВАННОГО АНАЭРОБНОЙ ИНФЕКЦИЕЙ У ЖЕНЩИНЫ С АУТОИММУННЫМ ГЕПАТИТОМ. JOURNAL OF REPRODUCTIVE HEALTH AND URO-NEPHROLOGY RESEARCH, 50.

17. Шухрат Насимович Валиев. (2024). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОПЕРАЦИЙ КЕСАРЕВА СЕЧЕНИЯ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ОПЕРАЦИОННОГО ДОСТУПА В ЭКСТРЕННЫХ СИТУАЦИЯХ. TADQIQOTLAR.UZ, 51(5), 120-124.

18. Ruzieva, M. (2016). Colour and its psychoanalytical interpretation in folklore. *Язык и культура (Новосибирск)*, (23), 127-130.

19. Ro'ziyeva, M. Y. (2020). Color symbolism in Uzbek folklore. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 277-284.

20. Haqqulova, D. (2024). ABDURAHMON GO 'ZAL-YASSAVIYSHUNOS. *PEDAGOG*, 7(6), 8-15.

21. Haqqulova, D. (2024). ADABIYOTSHUNOS OLIM ABDURAHMON GO 'ZALNING TADQIQOTLARI XUSUSIDA. *PEDAGOG*, 7(5), 548-555.

22. XAQQULOVA, D. (2023). BADIYLIK MASALALARI TADQIQIDA OLIM MAHORATI. *Наука и технология в современном мире*, 2(5), 5-11.

23. Abduvasiyevna, X. D. (2024). SO 'Z TUZILISHI VA SO 'Z YASASH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 261-266.

24. Abduvasiyevna, X. D. (2024). NUTQ MADANIYATI VA OG 'ZAKI MULOQOT. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 255-260.

25. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK REABILITATSIYA VA MUAMMOLI SHAXSLAR BILAN ISHLASH. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 111-116.

26. Ikromova, S. A. (2024). TUG'ISH VA OTA-ONA BO'LISTHNING PSIXOLOGIK ASOSI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 117-122.

27. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЯ ЛИЧНОСТИ И ВНУТРЕННИЙ МИР ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 53-58.

28. Akbarovna, I. S. (2024). MATEMATIK TUSHUNCHALARNI SHAKLLANISHINING AHAMIYATI. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(3), 900-905.

29. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING DAVOLASH USULLARI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 75-80.

30. Икромова, С. А. (2024). ОСНОВЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 22-28.

Date: 21st May-2025

31. Hojiyeva Nasiba Bahodirovna. (2024). Ta'lim jarayonida boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitish muammosining yoritilish mazmuni. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 200–206.
32. Hojiyeva Nasiba Bahodirovna. (2024). THE SIGNIFICANCE OF EDUCATIONAL TRAINING IN PRIMARY CLASSES. *МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА*, 2(2), 439–447.
33. Bahodirovna, H. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI FANINING METODOLOGIK VA ILMIY ASOSLARI.
34. Hojiyeva, N. (2023). METHODS OF TEACHING MOTHER TONGUE IN PRIMARY CLASSES SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL BASIS. *Modern Science and Research*, 2(9), 424-428.
35. Hojiyeva, N. (2023). THE SUBJECT AND TASKS OF THE METHOD OF TEACHING THE MOTHER TONGUE IN PRIMARY GRADES. *Modern Science and Research*, 2(10), 855-857.
36. Bahodirovna, H. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI FANINING PREDMETI VA VAZIFALARI.
37. Bahodirovna, H. N. (2023). TA'LIM JARAYONIDA BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH MUAMMOSINING YORITILISH MAZMUNI. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 209-209.
38. Bahodirovna, H. N. (2023). Methodological Foundations of Teaching the Science of "Education" in Primary Grades. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(9), 369-372.
39. Hojiyeva, N. B. (2023). MODERN METHOD IN TEACHING MOTHER LANGUAGE LESSONS-USING THE CACOGRAPHY METHOD. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 434-439.
40. Bahodirovna, H. N. (2024). DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BASED ON EDUCATIONAL COMPETENCIES. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(4), 203-208.
41. Bahodirovna, H. N. (2024). AND ESSENCE OF THE EDUCATIONAL PROCESS. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 328-333.
42. Bahodirovna, H. N. (2023). Prognosis of Placental Insufficiency in Pregnant Women Treated for Coronavirus. *Eurasian Medical Research Periodical*, 20, 228-236.
43. Bahodirovna, H. N. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYA FANINI O'QITISHNING ASOSIY METOD VA VOSITALARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 332-338.
44. Jo'Rayeva, D. O. (2024). EDUCATIONAL VIEWS OF PEDAGOGUES TOWARDS THE ENVIRONMENT. *Экономика и социум*, (4-1 (119)), 194-197.
45. Oktamovna, J. R. D. (2025). BO 'LAJAK TARBIYACHILAR VA PEDAGOGLARNING RAQAMLI KOMPETENSIYALARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA BAHOLASH MEXANIZMLARI. *Recent scientific discoveries and methodological research*, 2(2), 104-110.

Date: 21st May-2025

46. Tursunovna, B. G. (2024). UPDATING AND CONDUCTING THE QUALITY OF PRIMARY EDUCATION ON THE BASIS OF MODERN METHODS. In Forum for Linguistic Studies (Vol. 6, No. 1, pp. 242-248).
47. Baxronova, G. T. (2024). EGRA AND EGMA INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAMS AND TEACHING PRIMARY CLASS STUDENTS TO THINK INDEPENDENTLY THROUGH THEM. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 12(2), 152-154.
48. Tursunovna, B. G. (2024). EGMA TADQIQOTI O 'QITISH VA TA'LIM OLISH SHAROITLARINI O 'RGANISH XALQARO TADQIQOTI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 12(2), 146-148.
49. Камилова, Н. Г. (2008). Совершенствование процесса ресоциализации как важное условие эффективной социальной адаптации и интеграции в социум воспитанников пенитенциарных заведений. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 6, 285-288.
50. Камилова, Н. Г. (2009). Психологические особенности ресоциализации подростков–воспитанников специализированных учебных заведений для трудновоспитуемых. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 7, 404-407.
51. Камилова, Н. Г., & Саипова, М. Л. (2012). Дифференцированный подход к субъекту обучения как важное условие модернизации образования в высшей школе. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 10(1), 278-279.
52. Камилова, Н. Г. (2015). ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ПОДРОСТКОВ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ. In *ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ: ПОИСКИ И РЕШЕНИЯ* (pp. 651-653).
53. Камилова, Н. Г. (2015). Фрустрационная толерантность как фактор социальной адаптации подростков с девиантным поведением. *Наука 21 века: вопросы, гипотезы, ответы*, (5), 69-72.
54. Валиев, Ш. Н. (2025). РОЛЬ ВЫБОРА ХИРУРГИЧЕСКОГО ДОСТУПА В ФОРМИРОВАНИИ ПЕРИНАТАЛЬНЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ПРИ КЕСАРЕВОМ СЕЧЕНИИ. *Достижения науки и образования*, (2 (100)), 27-31.
55. Валиев, Ш. Н. (2025). ОСОБЕННОСТИ ВОСПАЛИТЕЛЬНОЙ И РЕПАРАТИВНОЙ РЕАКЦИИ ТКАНЕЙ МАТКИ ПРИ УШИВАНИИ РАЗЛИЧНЫМ ШОВНЫМ МАТЕРИАЛОМ: ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ ПОДХОД. *Достижения науки и образования*, (2 (100)), 31-35.
56. Toyirova, D. S. (2024). KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O 'QUVCHILARDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH KO 'NIKMALARINI TARBIYALASHNING MAZMUNI. SCHOLAR, 2(5), 106-114.
57. Sattorovna, T. D. (2025). KICHIK YOSHDAGI O 'QUVCHILARDA RAQAMLI SAVODXONLIK KO 'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING USULLARI. IMRAS, 8(2), 101-104.

Date: 21st May-2025

58. Erkinovna, S. D. (2025). BUXORO ADABIY MUHITIDA MUSIQA ILMINING O 'QITILISHI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 2(2), 64-69.
59. Saidova, D. E. (2024, August). ACTIVITIES OF THE JADIDS IN THE FIELD OF MUSICAL EDUCATION AND EDUCATION. In INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 2, No. 21, pp. 236-246).
60. Erkinovna, S. D. (2025). BUXORO ADABIY MUHITIDA MUSIQAGA OID QARASHLAR (XIX OXIRI XX ASR BOSHLARIDA). Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 2(2), 47-52.
61. Sobirovna, S. Y. (2022). PEDAGOGNING KREATIVLIGI BOLALAR IJODIY RIVOJLANISHINING ZARUR SHARTI. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 219-220.
62. Sobirovna, S. Y. (2022). KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O 'QUVCHILAR BILISH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 158-160.
63. Sobirovna, Y. S. (2023). Methods and Tools of Economic Education in Preschool Children. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 109-115.

